

Posudek oponenta

Bakalářská práce **Lucie Lechnýřové** s názvem *Genderové role v pohádkových příbězích* je pokusem prověřit, jak na děti působí rozdělení genderových rolí prezentované v tradičních pohádkách, v konfrontaci s pohádkami, které prezentují netradiční mužské a ženské postavy. Samo téma vlivu pohádek na přijetí vlastní společenské role, je zcela relevantní, zvláště s ohledem na autorčinu profesi učitelky v mateřské škole.

Zajímavý je záměr autorky vytvořit alternativní příběh k příběhu klasickému a zkoumat, jak taková „změna“ zapůsobí na děti ve věku 4-5 let, tj. v době, kdy se s tradiční pohádkou i společenskou definicí genderových rolí nepochybně setkaly a současně stojí na počátku svého kontaktu s dalším činitelem socializace dítěte, institucí.

Téma je prezentováno standardním způsobem – teoretickým úvodem a následnou prezentací výzkumu. Způsob, jakým je práce členěna, je přehledný, jednotlivé oddíly lze jednoduše rozeznat a není obtížné se v textu orientovat.

Po formální stránce obsahuje práce všechny požadované náležitosti.

Po jazykové stránce drží práce kvalitní úroveň; až na drobné výjimky je text stylisticky i z hlediska mluvnice na dobré úrovni.

V teoretickém úvodu poskytuje autorka základní nástin některých témat, jež se pojí s otázkou genderu, genderové role a genderové identity. Představuje jednotlivé termíny a dále popisuje způsoby, jimiž je u dětí představována a posilována genderová role. Věnuje se roli hry a hračky, stejně jako významu pohádky (zejména v této části prezentuje autorka na kvalitní úrovni ukázky z relevantní literatury).

V dalších částech textu (především v závěru teoretické části) ale čím dál více schází provázející komentář autorky a vztažení jednotlivých informací k sobě. Jako čtenář tak postrádám průvodce textem, který by vysvětlil souvislosti či význam citovaných úryvků. To platí zejména v případě citací, v nichž autoři prezentují nejen výsledky vědeckého bádání, ale také svůj názor na funkci genderových stereotypů či jejich hodnocení.

Například na stranách 23 – 24 autorka přebírá Belottiho (2000) tvrzení, že „dětská literatura je zodpovědná za diskriminační, reakcionářský, mizogynní a nehistorický postoj“ a že hlavní devizou ženských pohádkových postav (Karkulka, Sněhurka, Popelka) jsou „krása, pokora a úslužnost.“ Není nepřijatelné, že autorka volí jistý názorový proud jako své východisko; bylo by ale v takovém případě dobré, aby tato volba byla nějak argumentována. Proti Belottiho absolutně vyznívajícím tvrzením se totiž nabízí mnoho námitek, mezi prvními otázkou na další pohádkové příběhy, v nichž toto rozdělení neplatí (Sedmero krkavců).

Druhá (empirická) část práce sestává z popisu výzkumu (výzkumné otázky, použité metody sběru dat, způsob jejich analýzy), prezentace dat a náznak výzkumných zjištění, diskuze a závěr.

Autorka se rozhodla vytvořit pro děti tradiční a alternativní pohádkový příběh a nabídnout tak odlišné podoby genderových rolí. Využila přitom příhodně své možnosti dlouhodobě s dětmi komunikovat v roli učitelky. Považuji za přínosnou autorčinu snahu přinést do výzkumu vlastní vklad v podobě příběhů a současně se pokusit děti na netradiční pohádku předem „připravit“. Příběhy, které autorka použila, obsahují některé originální motivy, jako jsou netěsnící okna zámku či nejrůznější vtipné medicínské postupy, kterým se nemocný princ musel podrobit. Autorka prokázala schopnost odhadnout úroveň porozumění dětí, ideální délku příběhu i dostatečnou úroveň atraktivity.

Analýza je poněkud stručná a bez hlubšího vhledu například do možných důvodů, proč jednotlivé děti odpovídaly, jak odpovídaly, zda je možno tvrdit, že existuje souvislost

mezi jejich běžným chováním v kolektivu a preferencí krásné či spíše schopné hrdinky. Pro účely bakalářské práce je však rozsah analýzy adekvátní. Protože autorka prokázala schopnost pořídit dostatečně kvalitní materiál, dobře se na realizaci výzkumu připravila a provedla základní analýzu dat, budou moje komentáře mít spíše charakter polemiky nad některými jejími předpoklady:

Příběhy, které autorka vytvořila, jsou směsicí osvědčených motivů nejrůznějšího původu (od tradiční lidové pohádky, přes Čapkovy originální příběhy po Pipi Dlouhou punčochu) a vlastních nápadů. Z výsledků analýzy však vyplývá, že netradiční pohádka byla pro děti obtížně přijatelná, že měly leckdy problém obě pohádky od sebe oddělit (je otázkou, zda tu neškodí příliš malý časový odstup nebo pouhé jednorázové vyslechnutí pohádky) a pletly si jednotlivé postavy a jejich charakteristiky. Tendence k použití klasického schématu však byla zjevná, což podporuje autorčin předpoklad, že tradiční rozdělení rolí je ve společnosti hluboce zakořeněno.

Současně se však ani použitý netradiční text nevyhýbá jiným stereotypům:

- 1) Princ, který je nemocný a hubený, je současně alespoň velmi chytrý. Lola, která disponuje zvláštním umem, je tak trochu ošklivá (nebo alespoň ne tradičně krásná). Také v této pohádce je tak patrná konzervativní snaha udržet ve světě existující řád, v němž nikdo nemá mít vše.
- 2) Lola je sice schopná; k výsledku však nepomůže její hrdinství, ani překonaný vnitřní boj, ale v pozadí stojící dobrá chuť, která se zdá být velmi tradiční „mateřskou“ postavou. Dobrá víla se tak staví proti čarodějce, která prince zaklela a hlavní drama jako by se nakonec odehrávalo mimo Lolu a prince. Happy end pak nevyznívá tak šťastně. Není totiž vykoupen překonanými překážkami, jak tomu v tradiční pohádce bývá.

Autorka předpokládá, že tradiční pohádka je příčinou sdílení genderových stereotypů, že vede dívky k pasivitě a že je kýženým cílem směřovat k alternativnímu rozdělení rolí v pohádkách, aby pojmy tradiční a netradiční pohádka mohly být v budoucnosti smazány (jak autorka naznačuje například na str. 42). Domnívá se, že je možné role jednoduše „obrátit“. Současně však upozorňuje na největší slabinu takto vytvořených textů: postrádají atmosféru, jež „dělá pohádku pohádkou“ (str.24). Je pak zásadní otázkou, zda právě klasický příběh neposkytuje prostor pro identifikaci s hlavní postavou, bez ohledu na její gender, a zpracování vnitřních konfliktů a úzkostí, zatímco pohádka, která si klade za cíl poskytnout ponaučení (například to, že genderová role nemusí mít jednoznačný obsah), nutně selhává v dramatickosti a onom zmíněném „kouzlu“. A to právě proto, že působí uměle a nesourodě.

Pohádka je současně představena jako nástroj simulace života, kde je bezpečný domov střídán ohrožujícím vnějším světem. Do diskuse proto přináším otázku, zda by „nefungoval“ lépe příběh, který by se ve své podstatě (překonání neznámého a ohrožujícího) více podobal tradičnímu, a přitom by nebyl přítomen kontrast genderových rolí. Byl by pro děti přijatelnější příběh silné ženské hrdinky, jež by vlastními silami překonala nesnáze, aniž by v kontrastu k ní byla přítomna postava bezmocného muže?

Práce splňuje požadavky na bakalářskou práci a doporučuji ji k obhajobě.

V Praze 6.9.2015

PhDr. Veronika Francová